

درس آشنایی با رجال و درایه استاد سید مجتبی نورمفیدی

تاریخ: ۱ بهمن ۱۳۹۲

مصادف با: ۱۹ ربیع الاول ۱۴۳۵

جلسه: ۱۴

موضوع کلی: بررسی وثاقت بعضی روایات مورد اختلاف

موضوع جزئی: ۱- محمد بن سنان

سال: چهارم

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته:

بحث در مورد محمد بن سنان بود که عرض کردیم وثاقت و عدم وثاقت او مورد اختلاف واقع شده، ادله قائلین به مدح و اعتبار او را ذکر کردیم، دلیل قدح او را هم بیان کردیم. ما اکنون با دو دسته از ادله مواجهیم، البته ادله مادحه از نظر شواهد و تعداد از ادله قدح و ضعف بیشترند، حال باید این ادله را بررسی کنیم ببینیم حق در مسئله چیست که اگر ادله مدح، اعتبار و وثاقت محمد بن سنان را ثابت کند و ادله و وجوه قادحه هم ضعف و بی اعتباری او را اثبات کند باید برای جمع بین این ادله و بر طرف کردن تعارض بین اینها چاره‌ای بیاندیشیم ببینیم چاره کار چیست؟

بررسی ادله مدح:

بررسی کلام شیخ مفید:

ما یک توثیقی را از شیخ مفید نقل کردیم که ایشان محمد بن سنان را از اصحاب امام رضا (ع) شمرده و گفته بود «من شیعه و ثقاته و اهل الورع و العلم و ممن روی النص علی امامة الرضا (ع)»، در مقابل این توثیق از ناحیه شیخ مفید تضعیف هم در مورد محمد بن سنان وارد شده، عبارت شیخ مفید این بود که فرمود: «مطعونٌ علیه لا تختلف العصابة فی تهمة و ضعفه» که ادعای اتفاق اصحاب بر ضعف و قدح محمد بن سنان شده است.

اینجا در جمع بین این دو عبارت دو احتمال وجود دارد:

احتمال اول:

بگوییم نظر شیخ مفید تغییر کرده، یعنی شیخ مفید ابتدائاً یک نظری داشته لکن بعداً ادله‌ای را ملاحظه کرده که موجب تغییر نظرش شده، در این صورت نظری که متأخر است باید ملاک قرار گیرد لکن احراز این مسئله برای ما مشکل است که ببینیم شیخ مفید کدام یک از این نظرات را متقدم و کدام یک را متأخر بیان کرده است لذا از این جهت ما نمی‌توانیم به این احتمال اعتماد کنیم. پس احتمال اول که بگوییم نظر شیخ مفید تغییر کرده به نظر می‌رسد نمی‌تواند مشکل را حل کند لذا مسئله اجمال پیدا می‌کند مگر اینکه قرآینی وجود داشته باشد که مشخص کند کدام یک از دو نظر شیخ مفید مؤخر بوده تا بتوانیم به آن اخذ کنیم.

احتمال دوم:

بگوییم محمد بن سنان در نظر شیخ مفید دو حالت و دو وضعیت داشته که در یک حالت از نظر شیخ مفید ضعیف و در حالت دیگر از نظر او معتبر بوده، یعنی آن جایی که شیخ مفید محمد بن سنان را تضعیف کرده به وضعیت غیر قابل اعتماد او نظر

داشته و جایی که او را توثیق کرده به وضعیت قابل اعتماد او نظر داشته لذا گویا این تضعیف و توثیق ناظر به دو حالت مختلف است که توثیق مربوط به زمانی است که محمد بن سنان بر صراط مستقیم و از اصحاب امام رضا (ع) بوده ولی تضعیف مربوط به زمانی است که حالت او تغییر کرده و منحرف شده بوده لکن ما باید احراز کنیم کدام دسته از روایات را در حال توثیق و کدام دسته را در حال تضعیف روایت کرده و احراز چنین امری ممکن نیست، ممکن است در بعضی موارد با توجه به قرآینی که وجود دارد بتوان این مسئله را احراز کرد ولی چه بسا در مواردی هم قرینه‌ای وجود نداشته باشد لذا احراز آن ممکن نخواهد بود، بلکه اگر احراز این مسئله ممکن باشد که روایت مورد نظر در حالت مدح و وثاقت محمد بن سنان از او نقل شده در این صورت وثاقت او ثابت است و نقل روایت از طریق او مشکلی نخواهد داشت اما اگر آن روایت در حالتی صادر شده که قدح و تضعیف شده نمی‌توان به آن روایت اعتماد کرد.

حال باید ببینیم در بین این دو احتمال آیا چنین چیزی که دال بر تغییر حال محمد بن سنان باشد گزارش شده یا نه؟ ظاهر این است که گزارشی در رابطه با محمد بن سنان وارد نشده که از تغییر وضعیت او حکایت کند. ما در رابطه با تغییر وضعیت بعضی روایات چنین گزارشی را مشاهده می‌کنیم اما در مورد محمد بن سنان چنین گزارشی دیده نمی‌شود بنابراین چه بسا بتوانیم ادعا کنیم این شخص یک وضعیت و یک حالت بیشتر نداشته که یا موثق و مدح بوده یا غیر موثق و تضعیف شده، لذا احتمال دوم با این بیان تضعیف می‌شود.

بررسی کلام شیخ طوسی:

از شیخ طوسی هم دو نقل در مورد محمد بن سنان وارد شده که در یکی او را توثیق و در دیگری تضعیف کرده و همان دو احتمالی را که در رابطه با کلام شیخ مفید داده شده در اینجا هم مطرح می‌شود، اینجا چه بسا احتمال دوم که در کلام شیخ مفید دادیم احتمالی خالی از قوت نباشد، چون گویا محمد بن سنان تا یک زمانی یعنی تا زمان امامت امام رضا (ع) مورد اعتماد بوده ولی آن زمان به صراحت توسط شیخ طوسی تضعیف شده، پس احتمال دوم در کلام شیخ طوسی به اعتبار تصریحی که بر تضعیف محمد بن سنان از او وارد شده قابل قبول است لکن مشکل این است که باید احراز کنیم محمد بن سنان دارای دو حالت بوده در حالی که گزارشی در رابطه با اینکه محمد بن سنان دو حالت و وضعیت داشته مشاهده نمی‌کنیم، پس همان دو احتمالی که در کلام شیخ مفید دادیم در رابطه با کلام شیخ طوسی هم مطرح می‌شود.

در مورد کلام علامه هم مطلب از همین قرار است و کلمات او در مورد محمد بن سنان مختلف و متعارض است لذا همان احتمالاتی که در کلمات شیخ مفید و شیخ طوسی داده شد در مورد کلام علامه هم مطرح می‌شود، پس استناد به کلام اعلام علم رجال در رابطه با مدح و ضعف محمد بن سنان مشکل است و نمی‌توان به این کلمات اعتماد کرد. نتیجه اینکه دلیل اول از ادله مدح محمد بن سنان به واسطه ابتلاء به معارض از ناحیه خود اعلام رجال قابل قبول نیست.

«والحمد لله رب العالمین».